

Трибусовська Наталія Ігорівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»;
науковий керівник:
Пухальський Вадим Валентинович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку;
Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ

Дебіторська заборгованість є невід'ємною складовою фінансової діяльності підприємств, яка відображає зобов'язання покупців перед компанією за отримані послуги чи товари. В умовах сучасної економіки, що характеризується динамічними змінами на ринку, конкуренцією та фінансовими ризиками, ефективне управління дебіторською заборгованістю набуває особливого значення. Розуміння причин її виникнення та розробка ефективних стратегій контролю стають необхідними для забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності бізнесу.

Дебіторська заборгованість на підприємствах різних форм власності є важливим елементом, оскільки вона забезпечує впорядкування інформації та сприяє прозорості й достовірності даних, пов'язаних із розрахунковими операціями за борговими правами. Згідно з бухгалтерськими стандартами, дебіторська заборгованість – це сума зобов'язань дебіторів перед підприємством на певний момент часу. Дебіторами можуть виступати юридичні або фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи [4].

Варто зазначити, що в умовах ринкової економіки фактично неможливо здійснювати фінансово-господарську діяльність без часткової іммобілізації ресурсів у вигляді дебіторських боргів. Тривале невиконання зобов'язань одним або кількома дебіторами може призвести до погіршення структури заборгованості, збільшуючи ризик перетворення боргів у сумнівні, а згодом і в безнадійні.

Причини виникнення дебіторської заборгованості:

- об'єктивні – наявність у компанії конкретних господарських правовідносин, необхідних для ведення її діяльності;
- суб'єктивні – порушення фінансової дисципліни та нечіткі критерії щодо добросовісності і лояльності боржників у взаєминах з кредиторами [1].

Основною причиною створення дебіторської заборгованості здебільшого є нестача коштів на рахунках підприємства через те, що клієнти не здійснюють вчасну оплату за поставлені товари, виконані послуги або роботи. Однак при

детальнішому розгляді можна виявити значно більше факторів, які можуть впливати на зростання дебіторської заборгованості і напряду, й опосередковано.

До таких факторів належать:

- загальне погіршення економічного стану підприємств в Україні;
- недостатня фінансова спроможність клієнтів чи контрагентів;
- порушення платіжних зобов'язань контрагентами;
- швидке зростання інфляції та девальвація національної валюти;
- високі процентні ставки, встановлені банками, що значно ускладнюють або роблять неможливим отримання довгострокових кредитів;
- зменшення резервів грошових коштів та інвестицій підприємств;
- недосконалі механізми стягнення заборгованості з клієнтів;
- недостатньо глибокий аналіз дебіторської заборгованості на підприємствах та ігнорування його результатів [2].

Зростання дебіторської заборгованості на підприємстві становить серйозну загрозу для його фінансової стабільності. Через це управління нею стає ключовою складовою загальної системи менеджменту будь-якої організації.

Основними завданнями управління дебіторською заборгованістю є:

- підтримка зростання обсягу продажів через надання комерційного кредиту;
- збільшення прибутку, пов'язаного зі зростанням продажів;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок відстрочки платежів;
- визначення ступеня ризику неплатоспроможності покупців;
- розрахунок резервів по сумнівним боргам;
- надання рекомендацій щодо роботи з потенційно чи фактично неплатоспроможними клієнтами [1].

До типових проблем, з якими підприємства стикаються при управлінні та обліку дебіторської заборгованості, належать:

- відсутність аналізу кредитоспроможності покупців і недостатня оцінка ефективності надання комерційного кредиту;
- погана професійна підготовка фінансових менеджерів.
- низька платоспроможність покупців.
- відсутність чітких правил роботи з простроченою дебіторською заборгованістю;
- ненадійні дані щодо термінів погашення зобов'язань з боку компаній-дебіторів;
- відсутність інформації про зростання витрат, які пов'язані з ростом дебіторської заборгованості чи продовженням термінів її повернення.

Ефективне управління за дебіторською заборгованістю передбачає контроль за швидкістю обігу коштів у розрахунках, оскільки прискорення обігу є позитивною тенденцією. Важливо також розробити політику цін і комерційних кредитів, що сприятиме прискоренню повернення боргів та зменшенню ризику неплатежів [6, с. 443].

Сучасна практика пропонує два основні підходи до контролю за дебіторською заборгованістю:

1. **Самостійне управління заборгованістю:** підприємство-кредитор проводить процедуру стягнення самостійно, використовуючи власні ресурси, такі як трудові, фінансові та технічні. Для цього можуть створюватися спеціалізовані підрозділи, наприклад, кредитні контролери або служби безпеки.

2. **Аутсорсинг:** управління заборгованістю передається на зовнішній контроль, організації, що спеціалізуються на такій діяльності, що дозволяє зосередитися на основних бізнес-процесах [5].

Система контролю за дебіторською заборгованістю має бути інтегрована у загальне управління оборотними активами підприємства та його маркетингову політику, що сприятиме розширенню обсягів реалізації продукції та забезпечить своєчасне погашення заборгованості [7]. Існують певні етапи управління дебіторською заборгованістю (рис. 1).

Етапи управління дебіторською заборгованістю:

1. **Всебічний аналіз дебіторської заборгованості:** на цьому етапі оцінюється середньорічний розмір, терміни погашення та структура доходів, а також аналізуються кількісний та якісний склад заборгованості.

2. **Визначення виду кредитної політики:** розрізняють консервативну, змінну та агресивну політику, яка впливає на рівень ризику та прибутковість підприємства.

3. **Формування параметрів кредитної політики:** встановлення рівня кредитної лінії, термінів погашення тощо.

4. **Стандарти оцінки клієнтів і диференціація умов кредитування:** це включає розробку системи оцінки кредитоспроможності різних груп покупців, групування клієнтів та надання знижок за швидку оплату.

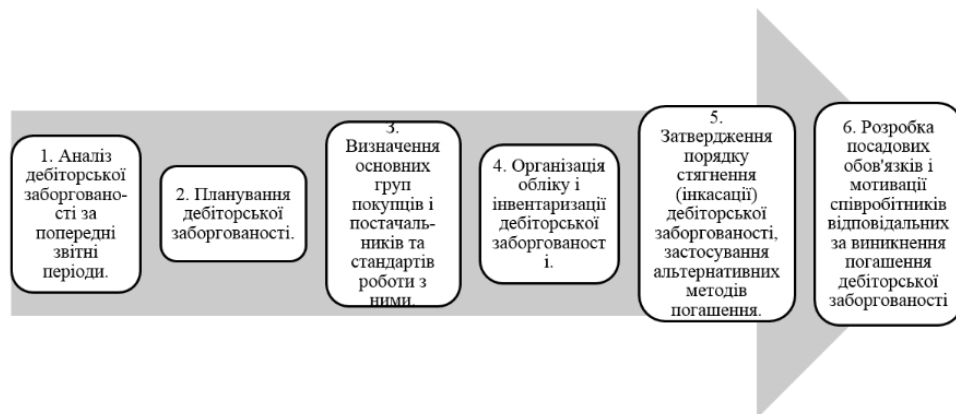
5. **Формування порядку інкасації дебіторської заборгованості:** розробка заходів для погашення боргів, особливо прострочених.

6. **Використання сучасних форм рефінансування:** впровадження таких інструментів, як факторинг, облік векселів, форфейтинг.

7. **Контроль і моніторинг:** забезпечення своєчасного отримання інформації про стан дебіторської заборгованості, її погашення та відхилення від плану. Це дозволяє проводити превентивні регулювання для підтримки ліквідності підприємства [3, с. 91].

Актуальність та точність даних про стан розрахунків з дебіторами мають ключове значення для прийняття управлінських рішень керівництвом підприємства, особливо в умовах антикризового управління. Основні завдання контролю дебіторської заборгованості включають: ретельну перевірку дебітора на початковому етапі співпраці; юридичне консультування та супровід укладання угод і договорів з контрагентами; контроль за дотриманням умов договору, зокрема попередження та аналіз причин затримок у погашенні боргів; стягнення прострочених боргів з несумлінних дебіторів і проведення претензійної роботи.

Виконання цих завдань дозволяє запобігти появі нової дебіторської заборгованості та уникнути переведення наявної в безнадійну [2].

Рис.1. Етапи управління дебіторською заборгованістю

Джерело: складено автором на основі: [3, с.91]

Отже, дебіторська заборгованість виступає важливим елементом фінансової діяльності підприємства, оскільки впливає на його ліквідність і стабільність. Її виникнення може бути спричинене різноманітними факторами: від низького рівня платіжної дисципліни покупців до фінансових труднощів самих підприємств. Невчасні розрахунки з дебіторами призводять до затримок у обігу грошових коштів, що здатне негативно відобразитись на фінансовому стані організації. Обґрунтована стратегія управління дебіторською заборгованістю – це основа для зростання та покращення фінансових можливостей організації, що є критично важливим в умовах сучасного економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Гаспарова А. Е. Причини виникнення та проблеми управління дебіторською заборгованістю. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти* : матеріали всеук. наук.-практ. конф., м. Харків, 17 квіт. 2019 р. Київ : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. С. 441-447

2. Золотайко К. С. Економічна сутність та причини виникнення дебіторської заборгованості. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти*: зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. докторантів, молодих учених та студентів. м. Харків, 17 травня 2019 року.

3. Левковець Н. П. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в сучасних економічних умовах. *Вісник Національного транспортного університету*. 2023. Т. 2. № 56. С. 83-97.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.99 р. № 237.

5. Потриваєва Н. В. Місце дебіторської заборгованості у фінансових активах підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3945>

6. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: підруч. Київ: УБС НБУ: Знання, 2010. 550 с.

7. Шевченко Л.Я., Куліш А.В. Вплив та роль дебіторської заборгованості в економічному розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1340> DOI: 10.32782/2524-0072/2022-39-11

Франчук Тамара Михайлівна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

Шахрайство у фінансовій звітності є однією з найсерйозніших загроз для бізнесу, інвесторів та регуляторів, яке може мати значні негативні наслідки для ринків і суспільства в цілому. Викривлення фінансової інформації, приховування витрат та маніпуляції даними можуть призвести до збитків не лише для окремих компаній, але й для економічної системи в цілому. Сучасні технології пропонують нові підходи до вирішення цієї проблеми, і серед них особливу увагу привертає блокчейн. Технологія блокчейн, яка забезпечує прозорість, незмінність та децентралізацію даних, може стати ефективним інструментом для запобігання шахрайству у фінансовій звітності.

Блокчейн являє собою децентралізовану базу даних, де інформація зберігається у вигляді послідовних блоків. Ці блоки з'єднуються у ланцюжок і кожен новий блок містить дані про попередні транзакції, що робить інформацію незмінною та захищеною від будь-яких спроб модифікації. Кожен блок інформації додається до ланцюга лише після досягнення консенсусу серед учасників системи, що значно ускладнює можливість маніпуляції даними або їх несанкціонованих змін [1, с. 63]. Це ключовий аспект, який допомагає уникнути шахрайських операцій, оскільки спроби змінити інформацію в одному блоці автоматично стають видимими для всіх учасників мережі.

Крім того, блокчейн забезпечує незмінність даних: будь-яка заміна в транзакціях після їх реєстрації неможлива без відомості усіх сторін. Це дозволяє значно підвищити рівень довіри до фінансових звітів і зменшити ризик внесення несанкціонованих змін.

Однією з головних проблем традиційних систем фінансової звітності є непрозорість обробки даних та обмежений доступ до інформації. Це дає можливість маніпулювати фінансовими показниками, що може використовуватися для приховування фактичного фінансового стану компанії.